

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-42-39>

УДК 339.9:338.48

ВПЛИВ КРИЗОВИХ ЯВИЩ НА РОЗВИТОК МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ В КРАЇНАХ ЄС

IMPACT OF GLOBAL CRISIS ON THE DEVELOPMENT OF INTERNATIONAL TOURISM IN EU COUNTRIES

Кириченко Ольга Вячеславівна

аспірант,

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3785-9532>**Kyrychenko Olga**

Odessa I.I. Mechnikov National University

Економічна криза є важливою подією, що впливає на розвиток різноманітних напрямків. Типи криз різноманітні та мають кілька підкатегорій. Кризи в туризмі, про які йдеться в академічних дослідженнях, в основному стосуються Азії, Європи та Північної Америки та відображають їхнє поширення в реальному світі. Вплив криз має три рівні: макро, мезо та мікро. Синергетичні чинники можуть посилювати або послаблювати ступінь кризових впливів, які включають позитивні, негативні та взаємодіючі фактори. Через особливості індустрії туризму вона є дуже схильна до різних типів криз. Природа галузі передбачає багато зовнішніх факторів, що робить її вразливою. Форма, яку може прийняти криза в індустрії туризму, може бути іншою, ніж в інших контекстах. Одна суттєва відмінність полягає в тому, що криза, пов'язана з туризмом, не обов'язково є раптовою чи несподіваною.

Ключові слова: міжнародний туризм, економічна криза, екологічна криза, міжнародні конфлікти, ЄС, COVID-19.

The economic crisis is an important event that affects the development of various directions. The types of crises are diverse and have several subcategories. The tourism crises reported in academic research are mainly in Asia, Europe and North America and reflect their real-world prevalence. The impact of crises has three levels: macro, meso and micro. Synergistic factors can strengthen or weaken the degree of crisis impacts, which include positive, negative and interacting factors. The increase in the number of international tourists is increased by stable regions in which favorable conditions for the development of tourism are created and maintained. The nature of the tourism industry depends on many external factors, which makes it vulnerable. Tourism crisis is not necessarily sudden or unexpected. It is important to highlight the theory of crises in international tourism and their impact on the development of the EU economy. The thematic analysis of the papers highlights the diversity of the contexts of crises and the research approaches. Social and political events affecting tourism include crime, politically motivated unrest, terrorism, war and human rights abuses. There is growing concern when threats are generated by external influences, especially when this is compounded by internal unrest. Health-related crises that have recently affected tourism include bird flu, SARS, salmonella, Ebola and COVID-19. International conflicts occurring in different countries have a significant negative impact on tourism, since the tourism industry for the vast majority of tourists (not including the organization of extreme and business tours) involves providing comfort. Tourism demand is dependent on natural disasters, economic crises, terrorism, crime, ethnic conflicts and political instability, so studying the relationships between tourism and related economic parameters is critical to establishing effective management plans. The potential impact of crisis events on international tourism is likely to increase in both magnitude and frequency as international tourism becomes increasingly mobile and interconnected.

Keywords: international tourism, economic crisis, environmental crisis, international conflicts, EU, COVID-19.

Постановка проблеми. Потреба в надійних теоретичних втручаннях підкреслюється через чотири запропоновані концептуальні основи. Кризи створюють цінний пласт, з якого можна черпати нові емпіричні та теоретичні ідеї. Проаналізована література стосується

розгортання кризи в туризмі та демонструє, як її теоретизація вимагає мульти- та міждисциплінарний підхід. Необхідно дослідити, як глобальну кризу в туризмі можна більш чітко оцінити та теоретизувати. Природа кризи та ступінь, до якого світове туристичне співто-

вариство може продовжувати адаптуватися, залишаються важливим питанням, оскільки дослідження мають протиріччя між зростанням туризму та стійкістю туризму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням впливу кризових явищ на розвиток міжнародного туризму займалися зарубіжні та вітчизняні вчені. Серед них можна виділити К. МакМуллан, Д. Добсона, С. Бекен, Б. Амелунг, К. Шаен, А. В. Шмиткова, Ю. С. Чечетенко та інші.

Формулювання цілей статті. Метою цієї статті виділити теоретичні основи дослідження вплива криз у міжнародному туризмі на розвиток економік країн ЄС. Тематичний аналіз документів висвітлює різноманітність контекстів криз, пов'язаних із COVID-19, і підходів до дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Загальноприйнятого визначення кризи ще не існує, однак багато авторів і вчених представили свої власні ідеї цього терміну, і всі ці різні визначення мають схожі характеристики. МакМуллан описав кризу як подію або явище, яке або викликає, або створює основу для значних змін, що відбуваються в початковому середовищі. Далі він описав кризу як щось, коли контролююча сторона усвідомлює, що її неможливо контролювати, і що це загроза для організації, яка стикається з кризою [1]. Слово криза походить від грецького слова «krisis», що означає рішення або поворотний момент. Можливо описати кризу як щось, що несподівано порушує нормальний цикл. Добсон визначають кризу як подію або явище, яке перериває, незалежно від його розміру, нормальний цикл походження, де виникає криза [2].

Слова, які мають схожі характеристики зі словом «криза», включають катастрофу та надзвичайну ситуацію. Катастрофу визначають як «подію, що спричиняє велику та зазвичай раптову шкоду чи страждання». Надзвичайна ситуація також є синонімом кризи, однак між цими двома словами є різниця. Надзвичайна ситуація, як правило, є менш серйозною та легше контрольованою ситуацією, а також охоплює меншу масу людей.

Однак більшість криз, з якими стикається галузь туризму, виникають несподівано.

Всесвітня туристична організація ООН (ВТО ООН) визначає п'ять типів криз, що впливають на туристичний сектор на національному, регіональному чи місцевому рівнях. Це: екологічні кризи, включаючи геологічні, екстремальні погодні умови та події, спри-

чинені людиною; суспільно-політичні події; кризи, пов'язані зі здоров'ям; економічні події; та технологічні інциденти або збої.

Технологічні події включають кризи, спричинені технологічними подіями, такими як транспортні аварії та збої ІТ-систем. Вони можуть бути викликані несправностями в технології або людськими недоліками в експлуатації технічних систем.

Прикладами технологічних подій в країнах ЄС можуть стати наступні: найбільша катастрофа, що сталася в Німеччині була на залізниці, коли в 1998 року поїзд зійшов з рейок і врізався в міст – тоді загинула 101 людина.

У лютому 2010 року сталася катастрофа за участю поїздів в Бельгії, це була найбільша залізнична катастрофа в цьому регіоні – тоді зіткнулися два поїзди. Загинуло 18 людей, 171 було поранено.

В 2013 році через перевищення швидкості з рейок зійшли всі 13 вагонів високошвидкісного поїзда біля станції Сантьяго-де-Компостела в іспанській Галісії. Загинуло 79 людей, поранено 139 людей.

Того ж року, через несправність залізничної стрілки з рейок зійшов поїзд на станції Бретіні-сюр-Орж за 50 км від Парижа. Загинуло 6 людей, поранено 139 людей.

Найбільша авіакатастрофа в Європі, що сталася во Франції в 2015 році, тоді через різку втрату висоти в Альпах на півдні Франції впав літак. В катастрофі загинуло 150 пасажирів.

За останні 20 років у катастрофах на залізницях Європи загинуло щонайменше 360 людей, поранено близько 3 тисяч.

Але, збільшення технічної надійності літаків, кораблів і поїздів дозволило знизити частоту аварій за участю цих видів транспорту до надзвичайно низького рівня.

Розглянемо детальніше екологічні кризи. До геологічних подій цієї категорії включають урагани та циклони, землетруси, виверження вулканів і цунамі. Хоча ймовірний шлях певних екстремальних погодних явищ, таких як тропічні шторми, можна відстежити та вжити запобіжних заходів для переміщення туристів у безпечні місця, багато типів геологічних подій неможливо передбачити. Залежно від того, де вони відбуваються та де відчувається їхній вплив, значні геологічні події можуть спричинити серйозні порушення в нормальному функціонуванні туристичних операцій: інфраструктура, комунікації та об'єкти можуть бути пошкоджені та виведені з ладу, а електро- та водопостачання можуть постраждати

від перебоїв. Це створить проблеми з евакуацією туристів із постраждалих районів і некомфортні умови для тих, хто залишиться.

Екстремальна погода: події цієї категорії включають урагани, повені та тривалу посуху.

Антропогенний: Основними екологічними подіями, спричиненими діяльністю людини, є зміна клімату, забруднення (повітря та води) та вирубка лісів. Багато націй або країн із значними низинними територіями вважають зміну клімату однією з найбільших загроз, з якими вони стикаються у своїй індустрії туризму.

Вивчивши 101 політичний документ для 61 країни протягом 17 років, Бекен та інші дійшли висновку, що «зміна клімату ще не стала пріоритетом напрямком для політиків у сфері туризму» [3].

Більшість обговорень зв'язку між туризмом і зміною клімату відбувалися на тлі «звичайної справи». Він позиціонується відносно макроекономічною стабільністю, в якій зростання туризму трактується як довгострокова тенденція або навіть парадигма. Зміна тону публічного дискурсу, розглядає зміну клімату як кризу, надзвичайну ситуацію чи паніку. Набагато більше уваги приділялося епізодам, які переважно описані як екологічні кризи, а не економічні чи політичні кризи.

Прогнозується, що зміна клімату матиме значний вплив на фізичні ресурси, що підтримують туризм у Європі. У гірських регіонах надійність снігу, ймовірно, ще більше знизиться, піддаючи ризику гірськолижні курорти на менших висотах. Влітку південна Європа відчуватиме кліматичні умови, які менш сприятливі для туризму, ніж поточний клімат. У той же час країни на півночі, які є країнами походження багатьох відвідувачів Середземномор'я, матимуть кращі умови влітку, а також довший сезон із гарною погодою. Зокрема, у Південній Європі ситуація, що погіршується внаслідок погіршення теплових умов, ще більше посилюється дедалі більшою нестачею води. Піковий попит з боку туризму збігається з піковим попитом з боку сільського господарства, житлових районів, енергетичного сектору та природи. Це також збігається з літнім падінням водопостачання, яке, швидше за все, буде поглиблене зміною клімату.

Перш за все, надійність снігу, доступність води та тепловий комфорт – це лише три екологічні проблеми, на які вплинуть зміни клімату. Ландшафт, біорізноманіття, ерозія пляжів і погіршення стану пам'яток – це лише

деякі приклади інших факторів, на які впливає зміна клімату.

На цьому тлі запрацював проект PESETA (Прогнозування економічних наслідків зміни клімату в секторах Європейського Союзу на основі висхідного аналізу), основна мета якого полягає в тому, щоб сприяти кращому розумінню можливих фізичних та економічних наслідків, спричинених зміною клімату в Європі протягом усього періоду 21 століття. PESETA вивчає наступні категорії впливу: сільське господарство, повені річкових басейнів, прибережні системи, туризм і здоров'я людини.

Туризм – це багатомільярдна індустрія, яка сильно залежить від кліматичних ресурсів. Зміна клімату може спровокувати зміни туристичних потоків із великими економічними наслідками. Зміна клімату впливає на туризм різними способами. Туризм охоплює різноманітні види відпочинку. Усі ці сегменти можуть мати дуже специфічні погодні вимоги. Сніг потрібен для катання на лижах і відносно високі температури для прийняття сонячних ванн на пляжі, тощо. Тому можна очікувати, що зміна клімату матиме різноманітні наслідки для всіх цих різних сегментів туристичного ринку. Огляд усіх сегментів виходить за рамки дослідження оцінки PESETA, зокрема тому, що базова інформація про погодні переваги далеко не повна. Фактично, вивчення поточних взаємозв'язків між погодою, кліматом і туризмом знову зацікавило лише нещодавно, оскільки інтерес до потенційного впливу зміни клімату на туризм зростає [4].

Незважаючи на те, що позиція туризму в політиці зміни клімату (і навпаки) продовжує привертати увагу, дуже мало робіт розглядає те, як туризм впливає на підходи до вирішення інших проблем, великі кризи та як вони можуть вплинути на досягнення амбіцій щодо обмеження майбутніх змін клімату.

Соціальні та політичні події, що впливають на туризм, включають злочинність, політично мотивовані заворушення, тероризм, війни та порушення прав людини. Зростає занепокоєння, коли загрози породжуються зовнішніми впливами, особливо якщо це додається до внутрішніх заворушень.

Міжнародні конфлікти, що відбуваються в різних країнах, мають істотний негативний вплив на туризм, оскільки індустрія туризму для переважної більшості туристів (не враховуючи організації екстремальних і ділових турів) передбачає забезпечення комфорту.

Згідно з глобальною базою даних тероризму, теракти відбуваються все частіше. Одним з найвпливовіших терактів є атаки 11 вересня у Вашингтоні, округ Колумбія. Але найпершу терористичну атаку можна віднести до 1970-х років. Терористичні атаки відбувалися по всьому світу протягом багатьох років, включаючи теракт-смертник в лондонській автобусній системі у Великій Британії в 2005 році, вибухи в Парижі в 2015 році. Терористичні атаки не тільки призводять до смерті багатьох невинних громадян, але й також мають катастрофічний вплив. Це ставить людей у тривожну ситуацію, що перешкоджає розвитку туризму нації чи міста. Оскільки туристи бояться, що з ними відбуваються ці жахливі речі, вони не наважуються туди подорожувати. Так, наприклад, найбільше скорочення пасажиропотоку до Туреччини та під час терактів у Парижі відбулося завдяки пасажирам із США, тоді як більшість реакцій на атаки в Ніцці відреагували на європейських пасажирів. Велика кількість країн Європи покладаються на туризм і підтримку міцних авіаційних маршрутів, завдяки яким вони можуть економічно процвітати.

Терористичні акти, швидше за все, ніколи не будуть абсолютно передбачуваними або такими, що їх можна буде уникнути, не залишаючи місця призначення, захищеного від терористичної кризи. На щастя, вони відносно рідкісні, і уряди, а також туристичні організації мають можливість зменшити їхній вплив шляхом використання та розробки стратегій відновлення.

Вважається, що після низки атак у Європі уряди та країни призначення тепер краще усвідомлюють небезпеку та вкладають більше ресурсів у свої плани запобігання та відновлення. Сподіваємося, що в майбутньому пункти призначення будуть краще підготовлені до боротьби з терористичними ситуаціями та ефективного реагування [4].

Зауважимо, що приріст чисельності потоків міжнародних туристів забезпечується за рахунок стабільних регіонів, у яких створені та підтримуються сприятливі умови для розвитку туризму. Тобто, стійкість розвитку туризму безпосередньо залежить від стабільності дестинації, якої, вагомих збиток завдають міжнародні конфлікти.

Найбільш значущими міжнародними конфліктами у XX–XXI століттях, до яких було залучено багато країн і які, досі несуть свої відлуння є: Перша світова війна; Друга світова війна; Індо-Пакистанський конфлікт; Корей-

ська війна; Війна у В'єтнамі; Карибська криза; Африканські конфлікти; Ірано-Іракська війна; етноконфесійний конфлікт на Балканах; етноконфесійні конфлікти на пострадянському просторі, що почалися з кінця 80-х років XX століття і продовжують розвиватися в XXI столітті (конфлікт у Нагірному Карабаху, Грузино-Абхазький конфлікт, Грузино-Осетинський конфлікт, Північно-Кавказький конфлікт, Придністровський конфлікт, громадянська війна в Таджикистані, Російсько-Грузинський конфлікт, Російськийско-Український конфлікт); вторгнення США та їх союзників до Іраку; конфлікти на Близькому Сході ("Арабська весна") [5].

Україна з 2014 року де-факто перебуває у стані війни з Російською Федерацією. А з лютого 2022 року у стані війни. Ця ситуація істотно позначилася на всіх сферах розвитку держави і змінила, усталене за багато років, напрям туристичних потоків. В силу низки політичних, технічних, економічних та екологічних факторів, чисельність внутрішньодержавних туристів істотно скоротилася [6]. Війна в Україні має широкий вплив на прикордонні країни, опосередковано впливаючи на туризм за іншими напрямками східної Європи. Багато туристів, після початку війни, скасували свої бронювання в таких країнах, як Латвія, Польща, Естонія, Угорщина та Румунія.

Наслідки вищеназваних конфліктів для туристичної індустрії різнобічні, проте, можна відзначити особливість, що з активізації міжнародного конфлікту, чисельність міжнародних туристів – скорочується і відбувається відтік місцевого населення, яке перетворюється на статус внутрішньодержавних туристів, внутрішньо-державних мігрантів, біженців та інші формати.

Економічні кризи, що впливають на туризм, включають глобальні рецесії, слабкі національні економіки та раптові зміни обмінних курсів. Усе це може призвести до втрати довіри споживачів і змінити схильність до подорожей. Найбільш значущою економічною подією, яка вплинула на міжнародний туризм, була фінансова криза 2008–2009 рр. і наступне уповільнення світової економіки. Це призвело до зниження кількості міжнародних туристичних прибуттів і надходжень в 2009 році порівняно з 2008 роком.

Інша форма економічної кризи пов'язана з відносною вартістю національних валют. Коли вони слабкі порівняно з ринками основних джерел, туристичні потоки, як правило,

збільшуються, оскільки туристи отримують більше за свої гроші, тоді як країни з сильною валютою розглядаються міжнародними туроператорами та їхніми клієнтами як неконкурентоспроможні. Наприклад, значний вплив на туристичні потоки США – Європа мають відносні обмінні курси долара та євро.

Як уже зазначалося вище, під час світової фінансової кризи та економічного спаду 2008–2009 рр. туристичний сектор зазнав значного спаду та змін у звичках подорожувати, зокрема скорочення далеких поїздок на користь коротких подорожей, особливо внутрішньорегіональних та внутрішніх подорожей. Найбільше постраждали напрямки з міцними зв'язками з європейськими та північноамериканськими вихідними ринками, тоді як країни з більш диверсифікованими вихідними ринками постраждали порівняно менше. З точки зору сегментів туризму, ділові поїздки постраждали більше, ніж поїздки на відпочинок через глобальне падіння ділової активності.

Окрім прямих витрат, пов'язаних із пошкодженням майна та втраченим доходом туристів, існують непрямі витрати, такі як втрата роботи та відволікання іноземних інвестицій і короткострокових потоків капіталу, тоді як зниження витрат означає, що спроможність країни відремонтувати пошкоджені установки є недостатньою. Зменшується оборот, а також призводить до економічних труднощів для місцевих жителів, які залежать від туризму.

Державні доходи та такі галузі, як будівництво, сільське господарство та ремесла, також тісно пов'язані з туризмом. На туризм впливають різноманітні та часто мінливі умови, що пропонуються окремими країнами, з відповідними туристичними витратами на душу населення, рішеннями про подорожі та відповідними рішеннями щодо тривалості перебування. Беручи до уваги потенціал туризму для подолання бідності та економічного зростання (Всесвітній економічний форум, 2009), зниження туристичного попиту під час економічної кризи 2008–2009 років мало серйозний вплив на вразливі групи людей і підприємства, пов'язані з туризмом, зокрема вплив у країнах, що розвиваються.

Пік кризи припав на 2009 рік, коли в усьому світі кількість міжнародних туристів скоротилася на 4%, а надходження від туризму – на 6%. У березні 2009 року кількість прибуттів була мінімальною, що призвело до зменшення кількості міжнародних туристів на 12%.

За даними ВТО ООН, Європа була і є провідним туристичним напрямком у світі з понад 563,4 мільйонами (51,8%) міжнародних туристських прибуттів у 2013 році, що було на 5,4% більше, ніж у 2012 році, і вдвічі перевищувало середнє зростання регіону за період 2005–2012 років. Глобальна економічна криза та боргова криза Єврозони 2010 року спричинили серйозне зниження міжнародного туризму в Європі; сектор продемонстрував довгострокове щорічне зростання. Та швидке відновлення світового туризму, незважаючи на зміну економічних умов, доводить стійкість цього сектора та його роль як ключової рушійної сили зростання та зайнятості.

Серед криз, пов'язаних зі здоров'ям, які останнім часом впливали на туризм, – пташиний грип, ящур, SARS, сальмонела, лихоманка Ебола та COVID-19. Існує дві широкі категорії пов'язаних зі здоров'ям криз, що впливають на туризм: епідемії макрорівня, що вражають людей на широкій території, і мікрорівневі локалізовані захворювання, що вражають меншу кількість туристів.

На міжнародний туризм вплинув світовий спалах грипу А (H1N1) на початку весни 2009 року. Криза свідчила про значні зміни у звичках подорожей, оскільки туристи бронювали в останній момент через відсутність стабільної роботи та, отже, нездатність планувати на майбутнє. Туристи змогли отримати прибуток від покупок в останню хвилину, а також через недостатнє використання можливостей обслуговування клієнтів. Таким чином, туризм став більш чутливим до цін, тенденція, яка пережила кризовий період і загострила необхідні інвестиції. У багатьох випадках криза також призвела до погіршення якості послуг.

COVID-19 надзвичайно вплинув на життя людей через кризу здоров'я. Пандемія спровокувала найгіршу глобальну кризу та найбільший виклик, з яким світ зіткнувся після Другої світової війни. Пандемія є безпрецедентною за своїм глобальним охопленням і впливом. Спалах COVID-19 став однією з найзначніших пандемій після іспанського грипу [7]. Індустрія туризму найбільше постраждала від цієї пандемії із значним падінням міжнародного попиту внаслідок глобальних обмежень на подорожі. За оцінками Всесвітньої Ради з Туризму та Подорожей (ВРТП), пандемія призвела до 72% падіння міжнародних туристів у першій половині 2020 року. Тим не менш, індустрія туризму виявилася більш стійкою до різних криз.

За даними ВРПТ, вірус COVID-19 поширився в понад 180 країнах. Індустрія подорожей і туризму, як і у випадку спалаху SARS, широко вважається вектором глобального поширення вірусу COVID-19 і практично зупинилася, що призвело до серйозних фінансових втрат у галузі через карантини в країнах та суворих обмежень на подорожі, запроваджених для стримування поширення вірусу.

Типи туристичних напрямків, сезонність, походження туристів, економічна залежність від туристичного сектору та готовність або стійкість до потрясінь у секторі – усе це важливо для розуміння багатогранної природи туристичних регіонів. Роздивимось як вплинув COVID-19 на туристичні потоки у європейських країнах. Регіони, де туризм важливий для місцевої економіки, можна відрізнити за походженням туристів і проілюструвавши профіль і чутливість туристичних екосистем.

Багато європейських прибережних туристичних регіонів зосереджені на сонці та пляжах з великою кількістю туристів, переважно з інших країн ЄС. Балеарські острови в Іспанії є прикладом європейського прибережного туристичного регіону, зосередженого переважно на сонячному та пляжному масовому туризмі. Економіка Балеарських островів серйозно постраждала від пандемії COVID-19: з квітня по червень ВВП впав на 41% порівняно з попереднім роком. Сукупний показник із січня по вересень 2020 року становив падіння на 81% у порівнянні з 2019 роком.

Деякі європейські регіони зосереджені на гірському туризмі, пов'язаному з природними та спортивними заходами, переважно катанням на лижах взимку та пішим туризмом влітку. У перші чотири місяці зимового сезону 2019–2020 з листопада по лютий спостерігалось значне зростання як прибуттів, так і ночівель порівняно з попереднім роком. Тоді, 13 березня, зимовий сезон закінчився достроково через COVID-19. Як наслідок, у зимовому сезоні значно скоротилося кількість ночівель, порівняно з попереднім роком. З травня по липень спостерігалось постійне покращення, тому в серпні спостерігалось падіння лише на 7% порівняно з попереднім роком. Вплив COVID-19 на туризм був помітним, але не повністю негативним. Так, туризм на західному узбережжі Данії відновився влітку 2020 року в основному завдяки відкриттю південного кордону та збільшенню внутрішнього туризму.

Багато сільських внутрішніх та/або гірських регіонів Європи менш густонаселені.

Водночас більшість із них має особливу привабливість через специфічні ландшафти чи об'єкти культурної/природної спадщини. Вплив COVID-19 на туризм тут помітний, але не тільки негативний. Хоча загальна кількість прибуттів впала на 36% порівняно з 2019 роком, зниження кількості ночівель було менш значним (31%). Влітку 2021 року деякі частини регіону серйозно постраждали від сильних повеней, що свідчить про вразливість регіону до зміни клімату [7].

Найвіддаленіші регіони ЄС представляють особливу форму туристичного регіону. Їх розташування та віддаленість від континентальної Європи, (як правило) приємний клімат і температура порівняно з європейським континентом, а також «екзотична» природа та умови життя впливають на тип туризму, який вони залучають. Острови Мадейра є одними з найвідоміших острівних напрямків у Європі, завдяки клімату, природним і культурним цінностям і унікальним пам'яткам.

COVID-19 негативно вплинув на туризм на Мадейрі. У період з квітня по червень 2020 року практично не було туризму.

Європейські міські туристичні регіони базують свою привабливість головним чином на поєднанні мотивації подорожей і таких видів діяльності, як шопінг, культурні події, пам'ятки, такі як культурна спадщина, музеї, а також ділові подорожі. Великі мегаполіси, такі як Париж, Лондон, Рим, Берлін, Барселона, Відень і Мадрид, мають високу частку туристів із ЄС, міжнародних та внутрішніх країн.

Пандемія COVID-19 дуже сильно вдарила по туризму в цих регіонах. Так, у період з січня по серпень 2020 року аеропорт Парижа прийняв лише 25,4 мільйона пасажирів проти 73,3 мільйона пасажирів за той самий період 2019 року. Влітку 2020 року відбулося поступове відновлення активності відвідувачів з країни та ЄС.

Висновки. Туризм становить близько 10% ВВП і зайнятості ЄС. Відповідно, падіння туризму помітно впливає на місцевий і регіональний розвиток у Європі. Пандемія COVID-19 раптово призупинила зростання туристичного сектору та призвела до спаду. У літературі часто вказується, що туризм, ймовірно, найбільше постраждав від пандемії COVID-19. Частково це також пов'язано з тим, що індустрії туризму, такі як розміщення та пасажирські авіаперевезення на великі відстані, мають обмежені альтернативи своїй діяльності під час карантину.

Враховуючи глобальний контекст, де туристичний попит залежить від стихійних лих, економічних криз, тероризму, злочинності, етнічних конфліктів і політичної нестабільності, вивчення взаємозв'язків між туризмом і відповідними економічними параметрами має вирішальне значення для встановлення ефективних планів управління під час, а також після розглянутого періоду.

Туризм і пов'язана з ним діяльність вважаються одним із найважливіших секторів економічного зростання у світі. Вважається,

що туристичний сектор стимулює інвестиції, а через посилення конкуренції призводить до більшої ефективності місцевих компаній. Це, у свою чергу, у багатьох випадках знижує витрати на виробництво. Туризм збільшує надходження в іноземній валюті та зменшує безробіття через його тісний зв'язок із людським капіталом.

Потенційний вплив кризових подій на міжнародний туризм, імовірно, зросте як у розмірі, так і в частоті, оскільки туризм стає все більш гіпермобільним, а світова економіка ще більш взаємопов'язаною.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. McMullan, Caroline. (1997). Crisis: When Does a Molehill Become a Mountain? *Disaster Prevention and Management*. URL: https://www.researchgate.net/publication/241708400_Crisis_When_Does_a_Molehill_Become_a_Mountain/citation/download.
2. Dobson, John. (2008). *Tourism crises: management responses and theoretical insight*, E. Laws, B. Prideaux (Eds.). The Haworth Hospitality Press, New York (160pp), 2005, ISBN: 0-7890-3208-2. *Tourism Management*.
3. Susanne Becken, Emma Whittlesea, Johanna Loehr & Daniel Scott (2020) *Tourism and climate change: evaluating the extent of policy integration*, *Journal of Sustainable Tourism*, 28:10, 1603–1624.
4. Amelung B, Moreno A, authors Szabo L, Ciscar Martinez J, editors. *Impacts of climate change in tourism in Europe*. PESETA-Tourism study. EUR 24114 EN. Luxembourg (Luxembourg): Publications Office of the European Union; 2009. JRC55392.
5. The Impact of Terrorism on European Tourism. Shaen Corbeta*, John F. O'Connellb, Marina Efthymioua, Cathal Guiomarda, Brian Luceyc,d,e. URL: <https://www.readcube.com/articles/10.2139%2Fssrn.3454220>.
6. Шмыткова А. В., Чечётенко Ю. С. Влияние геополитической обстановки на развитие туризма на Ближнем Востоке в XXI веке. *Научный вестник*. 2017. № 2–3 (14–15). С. 57–65.
7. Hall, C. M., Scott, D., & Gossling, S. (2020). Pandemics, transformations and tourism: Be careful what you wish for. *Tourism Geographies*, vol. 22(3), pp. 577–598.

REFERENCES:

1. McMullan, Caroline. (1997). Crisis: When Does a Molehill Become a Mountain? *Disaster Prevention and Management*. Available at: https://www.researchgate.net/publication/241708400_Crisis_When_Does_a_Molehill_Become_a_Mountain/citation/download.
2. Dobson, John. (2008). *Tourism crises: management responses and theoretical insight*, E. Laws, B. Prideaux (Eds.). The Haworth Hospitality Press, New York (160 pp.), 2005, ISBN: 0-7890-3208-2. *Tourism Management*.
3. Susanne Becken, Emma Whittlesea, Johanna Loehr & Daniel Scott (2020) *Tourism and climate change: evaluating the extent of policy integration*, *Journal of Sustainable Tourism*, 28:10, 1603–1624
4. Amelung B, Moreno A, authors Szabo L, Ciscar Martinez J, editors. *Impacts of climate change in tourism in Europe*. PESETA-Tourism study. EUR 24114 EN. Luxembourg (Luxembourg): Publications Office of the European Union; 2009. JRC55392.
5. The Impact of Terrorism on European Tourism. Shaen Corbeta*, John F. O'Connellb, Marina Efthymioua, Cathal Guiomarda, Brian Luceyc,d,e. Available at: <https://www.readcube.com/articles/10.2139%2Fssrn.3454220>.
6. Shmytkova A. V., Chechetenko Y. S. (2017) Vliyanie geopoliticheskoy obstanovki na razvitie turizma na blizhnem vostoке v XXI veke [The influence of the geopolitical situation on the development of tourism in the Middle East in the 21st century]. *Scientific Herald*, vol. 2–3(14–15), pp. 57–65.
7. Hall, C. M., Scott, D., & Gossling, S. (2020). Pandemics, transformations and tourism: Be careful what you wish for. *Tourism Geographies*, vol. 22 (3), pp. 577–598.